

A1. Μετάφραση διδαγμένου κειμένου.

Στις άλλες δηλαδή τέχνες (ικανότητες), όπως ακριβώς εσύ λες, εάν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι καλός αυλητής, ή (ότι είναι καλός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι ή τον περιγελούν ή αγανακτούν μ' αυτόν, και οι συγγενείς πλησιάζοντας τον συμβουλεύουν σαν να είναι τρελός. Στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή κι αν ακόμα γνωρίζουν ότι κάποιος είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει εις βάρος του την αλήθεια μπροστά σε πολλούς, πράγμα που στην άλλη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, να λέει δηλαδή την αλήθεια εδώ το θεωρούν τρέλα και λένε ότι όλοι πρέπει να ισχυρίζονται ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε δεν είναι, διαφορετικά (ισχυρίζονται πως) είναι τρελός όποιος δεν προσποιείται ότι είναι δίκαιος. Γιατί (είναι αναγκαίο) ο καθένας κατά τούτο τον τρόπο να μετέχει σ' αυτήν, διαφορετικά να μην έχει θέση ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1.

2ο παράδειγμα: «έν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγη ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἠγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν ...»

Αντίθετα, ὅσον αφορά τὴ δικαιοσύνη (καὶ τὴν πολιτικὴ ἀρετὴ γενικότερα), θεωρεῖται σωστό το να λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα κι αν δεν εἶναι. Ἡ κοινὴ γνώμη ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει να υποστηρίζει ὅτι εἶναι ἢ να φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ στάση αὐτή, δεν μπορεί να γίνεται ἀποδεκτός ως μέλος τῆς κοινωνίας. Φαίνεται ἐδραιωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων δεν συμφωνεῖ με τὴν ἀδικία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ με διάσπαση τῆς συνοχῆς τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι δεν ὑπάρχει ἄνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει σὴ δικαιοσύνη. Εἰδικότερα, τὸ σκεπτικὸ του Πρωταγόρα μπορεί να ἐρμηνευθεῖ καὶ ως ἐξῆς:

α) ἀκόμα κι ἓνας ἄδικος εἶναι σε θέση να διακρίνει τὴ δίκαιη ἀπὸ τὴν ἀδικὴ πράξη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα του κάποια στοιχεῖα δικαιοσύνης, που ὅμως δεν ἔχουν καλλιεργηθεῖ ἐπαρκῶς, ὥστε να τον ἀποτρέψουν ἀπὸ τὴ διάπραξη τῆς ἀδικίας. Ἄρα, δεν θα πει ἀλήθεια, αν ἰσχυριστεῖ ὅτι εἶναι ἄδικος.

β) το να ὁμολογεῖ κάποιος δημόσια τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή εἶναι ἄδικος, θεωρεῖται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα αμαυρωθεῖ ἡ δημόσια εἰκόνα του.

Κανένας λογικὸς ἄνθρωπος δεν θέλει να του συμβεῖ κάτι τέτοιο. Ὁ Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει σὴ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων καὶ να παρατηρεῖ ὅτι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ἢ εἶναι σωστό να κάνουν, ἀλλὰ το τι τους συμφέρει να

κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **εἶναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

Η άποψη του Πρωταγόρα για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής συμπληρώνεται και στηρίζεται από δύο ακόμη αιτιολογήσεις, που αποδίδονται ως σχόλια της κοινής γνώμης:

α) **«καί φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους»:** όλοι πρέπει να λένε ότι κατέχουν την πολιτική αρετή,

β) **«ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.»:** Είναι ανάγκη όλοι οι άνθρωποι να έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή και να συμμετέχουν στη δικαιοσύνη, ή έστω να αποδέχονται καταρχήν το δίκαιο, για να μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες.

ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.»

Σ' αυτό το σημείο ο Πρωταγόρας φαίνεται ότι δέχεται πως η πολιτική ιδιότητα, έστω και ως κατάφαση στην έννοια της δικαιοσύνης, είναι ειδοποιό γνώρισμα του ανθρώπου και απαραίτητη προϋπόθεση για να είναι δεκτός στην πολιτική κοινωνία. Όταν και αυτό το ελάχιστο της κατάφασης στην έννοια του δικαίου λείπει από κάποιον, ο άνθρωπος αυτός δεν μπορεί να συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους, γιατί υστερεί και αποτελεί απειλή για τους ιδρυτικούς σκοπούς της πολιτικής κοινωνίας. Έτσι, σ' αυτή την ενότητα προτείνεται αυτός **να μη συγκαταλέγεται μεταξύ των ανθρώπων, δηλαδή να εξορίζεται και να του στερούνται τα πολιτικά του δικαιώματα.** Από την άλλη, στην 4^η ενότητα είχε προταθεί από τον Δία η θανατική ποινή (**«κτείνειν ὡς νόσον πόλεως»**). Ίσως η ποινή του Πρωταγόρα να φαίνεται ηπιότερη σε σχέση με αυτή που επιβάλλει ο Δίας· έχουν όμως και οι δύο τον ίδιο σκοπό: να οδηγήσουν τους ανθρώπους στην αρετή. Έτσι, προβάλλεται ο παιδευτικός ρόλος των νόμων. Αν, βέβαια, λάβουμε υπόψη μας τη σημασία που έχει η πόλη και η συμμετοχή του πολίτη στα κοινά την εποχή αυτή, καταλαβαίνουμε πως η ποινή που αναφέρει ο Πρωταγόρας είναι ισάξια ή και αυστηρότερη από αυτή που προτείνεται από τον Δία.

B2.

Το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευθεί και ως εξής:

α) ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη από την άδικη πράξη. Αυτό σημαίνει ότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη της αδικίας. Άρα, δεν θα πει αλήθεια, αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος.

β) το να ομολογεί κάποιος δημόσια την αλήθεια, ότι δηλαδή είναι άδικος, θεωρείται παραφροσύνη, διότι:

- θα υποστεί ποινές,
- θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του.

Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **είναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

B3.

Επιχείρημα: στην Εκκλησία του Δήμου, όταν οι Αθηναίοι, οι οποίοι είναι σοφοί, συζητούν για θέματα που απαιτούν ιδιαίτερη τεχνογνωσία, θεωρούν σωστό να δέχονται τη γνώμη μόνο των ειδικών. Μάλιστα, αν κάποιος μη ειδικός επιχειρήσει να εκφράσει τη γνώμη του για τα θέματα αυτά, τον αποδοκιμάζουν και τον διώχνουν. Αντίθετα, όταν γίνεται λόγος για θέματα που αφορούν τη διοίκηση της πόλης, δέχονται τη συμβουλή οποιουδήποτε πολίτη ανεξαρτήτως επαγγέλματος, οικονομικής κατάστασης ή καταγωγής, γιατί πιστεύουν πως όλοι έχουν πολιτική αρετή χωρίς να την έχουν διδαχτεί από πουθενά.

Συμπέρασμα: Άρα, οι Αθηναίοι πιστεύουν ότι η πολιτική αρετή δεν είναι κάτι που διδάσκεται.

Οὕτω δὴ, ὧ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἷ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ...Αὕτη, ὧ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει τη θέση που υποστήριξε ο Σωκράτης στην 1η ενότητα του βιβλίου μας και φαίνεται να τη δέχεται, αλλά να την ερμηνεύει με διαφορετικό τρόπο. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον μύθο είναι τα εξής:

α) Το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση κοινωνιών,

β) Ο Πρωταγόρας δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, και σε αυτή τη βάση στηρίζει το διδακτό της αρετής.

γ) Τα επιχειρήματα του Πρωταγόρα για το διδακτό της πολιτικής αρετής που συνάγονται από τον μύθο και τα κεφαλαιοποιεί στο επιμύθιο είναι τα εξής:

1) Οι τεχνικές γνώσεις δεν δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους και γι' αυτό ένας που κατέχει μία τέχνη, πχ. την αρχιτεκτονική ή την ιατρική, μπορεί να καλύψει πολλούς ιδιώτες. Έτσι αιτιολογείται γιατί οι Αθηναίοι επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να εκφέρουν γνώμη για ζητήματα τεχνικής ειδίκευσης.

2) Άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτές τις δύο αξίες τις διαθέτει ο άνθρωπος ως **ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγώνα. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται, αλλά γίνεται κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σε αυτήν, δηλαδή με διδαχή και προσπάθεια. Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς αγωγής αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις τους** («Επί πάντας,»... «καὶ πάντες μετεχόντων»... κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.»). Την άποψη αυτή θα επιχειρήσει να αποδείξει στις επόμενες ενότητες, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η πολιτική αρετή διδάσκεται.

B4.

Σ.

Λ.

Σ.

Σ.

Λ.

B5α.

ίωσιν → εισιτήριο

δεί → ένδεια

ανέχονται → έξη

είδωσιν → συνείδηση

B5β.

- Ο σωστός επιστήμονας πρέπει να διαθέτει ηθικές αρετές και να μην υποκινείται από την προσωπική ματαιοδοξία.
- Ο δάσκαλος στο σύγχρονο δημιουργικό σχολείο πρέπει να διακρίνεται μεταξύ άλλων αξιών για το παιδαγωγικό χιούμορ.
- Υπάρχουν πολλοί λόγοι στην καθημερινότητα που ωθούν τον σύγχρονο άνθρωπο στο άγχος και την ανασφάλεια.

Γ1. Μετάφραση Αδίδακτου Κειμένου.

Γιατί όταν ο (ρητορικός λόγος) στερηθεί (ή χάσει) εντελώς και τη γνώμη του ρήτορα (ή του προσώπου που μιλάει και τη φωνή (ή την έκφραση) και τις αλλαγές που συμβαίνουν στους ρητορικούς λόγους (ή στα ρητορικά κείμενα) και επιπλέον τις κατάλληλες περιστάσεις και το ενδιαφέρον (ή τη φροντίδα) σχετικά με την πράξη και δεν υπάρχει καθόλου το στοιχείο που συμβάλλει συγχρόνως στον συναγωνισμό και την πειθώ, αλλά στερείται και απογυμνώνεται από όλα γενικά αυτά που έχουν ειπωθεί από πριν, και διαβάζει κάποιος αυτόν με τρόπο παράδοξο (ή χωρίς πειστικότητα) και χωρίς να επισημαίνει κάποιο ηθικό στοιχείο, αλλά σαν να απαριθμεί, εύλογα, νομίζω, φαίνεται ότι είναι επιβλαβής γι αυτούς που τον ακούνε (ή για τους ακροατές). Αυτά βέβαια, και θα μπορούσαν να βλάψουν κατεξοχήν (ή πάρα πολύ) αυτόν που τώρα παρουσιάζεται και να τον κάνουν να φαίνεται πιο ασήμαντο (ή αναποτελεσματικό).

Γ2α.

- ο ανάγνωθι
- ο απαριθμοίεν

- ο ακούσεσθαι
- ο μάλα
- ο φανητε

Γ2β.

- ο του προειρημένου
- ο άπαντος
- ο έρημοι
- ο γένωνται

Γ3α.

των μεταβολών:	αντικείμενο του ρήματος «αποστερηθη»
των προειρημένων:	επιθετική μετοχή με υποκείμενο το άρθρο της και γενική αντικειμενική στο «έρημος»
γυμνός:	κατηγορούμενο στο «λόγος» «μέσω του γένηται»
εικότως:	επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο «είμαι»
τοίς ακούουσιν:	επιθετική μετοχή με υποκείμενο το άρθρο και δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο προσωπικό ρήμα «δοκεί»

Γ3β.

Άπερ ... βλάψει: ΚΠ, καταφατική και κρίσεως, γιατί η αναφορική αντωνυμία στην αρχή περιόδου και μετά από ισχυρή στίξη δεν εισάγει ΔΠ, αλλά ΚΠ και αντιστοιχεί σε δεικτική αντωνυμία.

άπερ:	Υποκείμενο στο ρήμα «αν βλάψει» (αττική σύνταξη)
τον επιδεικνύμενον:	επιθετική μετοχή με υποκείμενο το άρθρο της και αντικείμενο στο ρήμα «αν βλάψει»
φαυλότερον:	κατηγορούμενο στο «επιδεικνύμενον» μέσω του «φαίνεσθαι»
φαίνεσθαι:	αντικείμενο στο ρήμα «ποιήσειεν» και τελικό απαρέμφατο.